

<https://helda.helsinki.fi>

Historia, politiikka ja propaganda

Silvennoinen, Oula

Gaudeamus

2017

Silvennoinen , O 2017 , Historia, politiikka ja propaganda . julkaisussa S Lidman , A Koskivirta & J Eilola (toim) , Historiantutkimuksen etiikka . Gaudeamus , Helsinki , Sivut 181-183 .

<http://hdl.handle.net/10138/309810>

---

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

HISTORIA, POLITIIKKA JA PROPAGANDA

Oula Silvennoinen

Filosofi David Humen mukaan nimetty Humen giljotiini sanoo, että siitä, miten asiat ovat, ei voi päätellä, miten niiden pitäisi olla. Tästä seuraa myös, ettei asioiden menneellä tilalla voi perustella sitä, miten ne pitäisi järjestää nyt. Silti menneisyys vedetään tämän tästä esiin perusteluna tämän päivän toimille, arjen perhekiistoista maailmanpolitiikan kriisikysymyksiin. Miksi menneisyys on niin tärkeää?

Me ihmiset vetoamme menneisyyteen – omiin käsityksiimme siitä – koska olemme kaikki yhtä lailla harhailijoita, eksyksissä ajassa. Tulevaisuuteen ei voi nähdä. Nykyhetki taas lipsuu käsistämme ja muuttuu uudeksi menneisyydeksi. Mennyt yksin tarjoaa jonkinlaisen näkökulman siihen, mistä olemme tulossa ja mihin menossa. Menneisyyden tulkintojen hallitseminen on yksi keino yrittää hallita nykyhetkeä ja tulevaa.

Menneisyyteen emme kuitenkaan pääse käsiksi suoraan. Kenenkään muisti ei sitä tallenna kaikissa yksityiskohdissaan, mikään kertomus ei tavoita sen samanaikaisten, rinnakkaisten tapahtumakulkujen sekasortoista luonnetta. Siksi puhumme menneisyydestä yksinkertaistettujen kertomusten kautta. Menneisyyttä koskevia kertomuksia nimitetään historiaksi. Jokainen kertomus, historia, on aina valintojen tulos: mitä nostetaan esiin tärkeänä, mitä jätetään pois merkityksettömänä, millainen tarina esiin tuotujen seikkojen varaan rakennetaan?

Ero hyvän ja huonon historiankirjoituksen välillä on kertomuksen laatijan pyrkimyksessä totuudellisuuteen. Tieteellinen historian tutkimus tarkoittaa sitoutumista tieteelliseen metodiin, todistelun avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen, kriittisyyteen ja tutkimuseettisiin periaatteisiin. Hyvä historiankirjoitus tähtää

menneisyyden ja sitä kautta nykyisyyden parempaan ymmärtämiseen, huonompi käyttää mennyttä taustakankaana, jolle heijastetaan nykypäivän tavoitteita. Näin esimerkiksi serbien ja osmanien välillä vuonna 1389 käyty Kosovo Poljen taistelu on vielä kuudensadan vuoden jälkeenkin kelvannut innoittavaksi, muka nykypäivää velvoittavaksi kuvaksi menneisyydestä.

On historialla silti perusteltuakin käyttöä. Menneisyyden tuntemus on välttämätöntä nykypäivän ymmärtämiseksi. Mutta historian voima on sen kyvyssä selittää, ei kyvyssä oikeuttaa. Tämä on Humen giljotiinin sanoma.

Koska menneisyys kuitenkin on niin kiinteästi läsnä yhteiskunnallisessa puheessa, historianankirjoitus erilaisine tulkintoineen on väistämättä poliittista. Historiapoliittikka määrittää valtiokoneistojen, yhteiskuntien ja yksilöiden tapoja suhtautua menneisyyteensä. Historiapoliittikka voi olla avointa – se voi tähdätä keskustelemaan ja kriittiseen suhteeseen menneisyyteen tieteellisen historian tutkimuksen pohjalta ja sen periaatteita kunnioittaen. Tai se voi olla sulkeutunutta – pyrkiä luomaan ja ylläpitämään tarkoituksellisen yksiniitistä kertomusta menneisyydestä, vaikkapa yhtenäisen kansakunnan, sen kunnian ja oikeutuksen nimissä. Sulkeutunut historiapoliittikka tähtää kilpailevien tai ristiriitaisten tulkintojen vaimentamiseen. Keinona on luoda menneisyydestä kanonisoitu näkemys, jonka haastaminen estetään ja tehdään jopa rangaistavaksi, turkki-laisten kunnian varjelemisesta Itä-Puolan miehityksen kieltämiseen.

Tämänkaltainen historiapoliittikka on kiinteässä yhteydessä nationalismiin ja identiteetin rakentamiseen. Historiasta tuli identiteettipoliittikan keskeinen työkalu viimeistään nationalismin nousun myötä 1800-luvulla. Kansakuntien kaltaiset kuvitteelliset yhteisöt ovat mielekkäitä vain, jos kyetään

luomaan tunne yhteisestä ajan ja paikan rajat ylittävästä kansallisesta identiteetistä. Ankkuroimalla identiteetit menneisyyteen vahvistetaan käsitystä yhteisöstä, jolla on jatkuvuutta ja joka on jotain enemmän kuin joukko yksilöitä.

Nationalistit ovat aina olleet kiinnostuneita historian yhdenmukaistamisesta ja vähemmistöjen äänen vaientamisesta, mutta nationalismi ei ole ainoa menneisyyden ja siitä tehtyjen tulkintojen valvonnan lähtökohta. Vaikea menneisyys on esimerkiksi Euroopassa saanut aikaan yrityksiä vaikuttaa lainsäädäntöteitse historiankirjoituksen sisältöön holokaustista armenialaisten kansanmurhaan. Saksassa syntynyt käsite menneisyyden hallinta viittaa koko valtion ja yhteiskunnan voimin tehtyyn ponnistukseen sopeutua elävässä muistissa olevaan, lähes musertavaan lähimenneisyyteen.

Loppua historian propagandistiselle käytölle ei ole näkyvissä: esimerkiksi kriisitilanteissa historiasta tulee työkalu, jolla ajetaan poliittisia tavoitteita. Oma toimintaa perustellaan ja puolustellaan milloin ikimuistoisilla oikeuksilla ja tavoilla, milloin menneisyydessä kärsittyjen vääryyksien oikaisemisella. Itsensä epäoikeudenmukaisuuksien uhreiksi mieltävät ovat valmiita menemään pitkälle hyvittääkseen todellisia tai kuviteltuja loukkauksia.

Niin pienissä kuin suurissakin kriiseissä osapuolten näkemykset historiasta eroavat poikkeuksetta rajusti toisistaan. Kiistat koskevat näennäisesti menneisyyden tulkintoja, mutta harva on riidan puhjettua enää kiinnostunut historiallisesta totuudesta. Huonon historiankirjoituksen tunnusmerkki on menneen esittäminen yksioikoisena, johdonmukaisena ja päämäärähakuisena kertomuksena. Näiden piirteiden pitäisi aina saada hälytyskellot soimaan. Historian käytöstä politiikan-
teon välineenä kärsii ensimmäisenä historia itse.